

Юлія Половинчак,

доктор наук із соціальних комунікацій,
керівник Національної юридичної бібліотеки,
Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
Голосіївський просп., 3, Київ, 03039, Україна
e-mail: polovynchak.j@nas.gov.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4903-5434>

СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНІ АСПЕКТИ УКРАЇНСЬКОЇ КНИЖКОВОЇ КУЛЬТУРИ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТА СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ, ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ

У статті розглядаються сучасні характеристики соціокультурних аспектів розвитку книжкової культури, визначені як інформаційно-комунікаційними тенденціями, так і особливостями соціальних трансформацій. Досліджувані чинники впливу розділено на дві групи: ті, що відповідають світовим трендам, і власне українські. До першої групи віднесено цифровізацію основних явищ та процесів книжкової культури, кросмедійність та конвергентність текстів і видань; зростання впливу соціальних мереж та пов'язані з цим зміни природи авторства та текстів, процесів створення, видавництва, розповсюдження та продажу книг; помітну еволюцію старих та появу нових читацьких практик. У роботі наголошено на необхідності вивчення читацького ком'юніті саме як об'єкта читацької культури.

Серед власне українських чинників впливу наголошено поєднання кількох явищ: виклик становлення новітньої української культури водночас з осмисленням посттоталітарної, постгеноцидної та постколоніальної природи українського суспільства як її творця та розвиток сучасної культури в умовах геноцидної війни.

Ключові слова: книжкова культура, книжкова сфера, цифрові трансформації, читацькі практики, книжкові спільноти, соціальні мережі.

Актуальність наукового осмислення культурних процесів у сучасній Україні не викликає сумніву: сьогодні йдеться не лише про закономірні зміни, що визначаються загальною логікою культурного розвитку, і не лише про вплив на культуру інформаційно-комунікаційних технологій,

а (й це наразі головне, хоч і не відмінняє названих вище обставин, лише ускладнює їх) про функціонування загроженої культури в оборонній війні в умовах глобалізованого інформаційного світу. Ці обставини, з одного боку, роблять сучасні українські культурні реалії унікальними, а отже, перспективними для вивчення з погляду загальної теорії культури; з іншого – життєво важливими (буквально) в контексті національної стійкості, тому – нагальними для осмислення на всіх рівнях.

Важливою та репрезентативною сферою духовної культури є книжкова культура як сукупність соціокультурних аспектів побутування книги. Відтак її дослідження фахівцями різних наукових течій є, на нашу думку, попри напрацьовану тривалу історіографію, і науково перспективним, і суспільно затребуваним напрямом, особливо в контексті сучасних цифрових та суспільних трансформацій. На актуальності цього напрямку досліджень авторкою статті було наголошено раніше під час роботи Міжнародної наукової конференції «Інформація, комунікація та управління знаннями в глобалізованому світі» (Київ, травень 2024 р.). Пропонована стаття – розширений та поглиблений варіант тез, презентованих на вказаній конференції. Вона узагальнює сучасні характеристики соціокультурних аспектів розвитку книжкової культури та водночас пропонує спробу визначити основні напрями подальших досліджень у цій царині, що, власне, і є її метою.

Слідом за вітчизняними бібліотекознавцями та культурологами розглядаємо концепт книжкової культури як спосіб трактувати книгу з погляду не лише матеріальної культури (мистецтво та технології виготовлення), а через характер суспільної затребуваності та як засіб соціальної комунікації [1, с. 164]; рівень поширеності книги і читання в тій чи іншій країні, соціальному середовищі, соціальному епосі [2, с. 78]; механізми впливу книжок на різноманітні соціально-економічні, соціально-психологічні та політичні процеси, як і зворотний вплив [3]. Попри те, що деякі дослідники трактують поняття «книжкова сфера» як дещо вужче щодо «книжкової культури», наголошуючи головним чином на організаційно-правових, господарських та технологічних питаннях, у цій праці вказані поняття використовуються як синонімічні із наголошенням, насамперед, на соціокультурних аспектах.

На методологічному рівні з огляду на поставлені завдання – з'ясування соціокомунікаційних чинників розвитку книжкової культури на сучасному етапі – в основу дослідження закладено структурно-функціональний метод. У статті розглянуто структурні елементи книжкової культури, що з'явилися або набули розвитку упродовж останніх десятиліть під впливом техноло-

гічних (цифровізація) та соціокультурних (розвиток в умовах незалежності) трансформацій. Емпіричний матеріал, на якому базуються зроблені висновки, вибудовано на основі методу спостереження та описовому методі. Авторські тези, що стосуються розгляду книжкової культури в контексті принципу самоорганізації складних систем, врахування взаємовпливів різних культурних та соціальних факторів, обґрунтовані за принципами синергетичного підходу.

Проблематика, що обговорюється в цій статті, знаходиться на перетині соціальної комунікативістики та книгознавства, бібліотечного читачезнавства, культурної антропології на інших гуманітарних наук. До самого питання дослідження книжкової культури, як правило локалізованого певними періодами та характеристиками її суб'єктів, зверталися різні фахівці впродовж тривалого часу наукових досліджень. Серед їхніх розвідок теоретичний та методологічний інтерес для нашого дослідження представляють ті праці, що охоплюють українські за суб'єктом процеси на сучасному етапі: від специфіки книжкової культури в незалежній Україні до вужчих досліджень її нинішнього стану. Ідеться про праці Е. Огар, О. Михайлової, О. Антоник, С. Грипич [1, 3, 4, 5]. Теоретичні аспекти зазначених питань піднімалися також у цілій низці праць сучасних дослідників як у контексті антропології літератури – через осмислення актуальних змін, що відбуваються з уявленнями про художнє слово [6, 7], так і в царині комунікативістики на рівні з'ясування особливостей взаємин «читач» – «книга» [8], дослідження модерних читачьких практик [9, 10, 11, 12] та загалом читачезнавства та специфіки роботи бібліотек. Проте, попри напрацьовані напрями, швидкі зміни, зумовлені інформаційними та суспільними трансформаціями, актуалізують завдання їх постійного наукового осмислення, а також вибудовування системного бачення багатоаспектних характеристик цього складного соціокультурного явища.

Отже, книжкова сфера сьогодні переживає принципові зміни, зумовлені різновекторними чинниками. Частина з них відповідає світовим трендам. Серед цих глобальних трендів варто виділити цифровізацію основних явищ та процесів книжкової культури, кросмедійність та конвергентність текстів і видань (конвергентність тут розуміємо як інтегрованість технологій і контенту, детальніше про це – в окремому дослідженні [13]). Цей тренд охоплює низку принципів змін у галузі. Це, по-перше, зміни у форматі самих книг: розвиток електронного та аудіо книговидання, створення книг із доповненою реальністю; практику «винесення» частити ілюстративного матеріалу або довідково-допоміжного апарату в інтернет-простір поза друкованим виданням (через QR-код, наприклад).

Ця ж тенденція ілюструється домінуванням е-комерції та е-маркетингу в книжковій сфері (стрімке зростання онлайн-продажів та помітне перенесення в онлайн презентацій та промокампаній у період пандемії із збереженням тренду навіть після відмови від карантинних обмежень).

Додатково варто наголосити на розростанні асортименту читацьких цифрових та інтерактивних програм і застосунків (читацькі щоденники, планери, цитатники, рідери та ін.). Попереднє узагальнення дає змогу виділити декілька типів таких читацьких застосунків: власне рідери, тобто програми, що дозволяють завантажувати книги в різному форматі на телефон чи інший пристрій, формувати та систематизувати бібліотеку, як правило, з інструментами для цитування та нотування; застосунки для відстеження читання – своєрідні електронні читацькі щоденники, що мають, серед іншого, трекер читання – календар, за допомогою якого можна фіксувати прочитане щоденно та в перспективі читацького року, створювати або приєднуватись до читацьких челенджів (викликів); інструменти для читацьких практик – різноманітні нотатники, списки книг. Загалом як стрімке розширення асортименту таких застосунків, так і помітне зростання їх впливу дає змогу вести мову про це явище не лише як про одну із читацьких практик, а й як про перспективний об'єкт для наукового осмислення.

Помітним явищем є також постійне зростання впливу соціальних мереж та пов'язані з цим зміни природи авторства та текстів, процесів створення, видавництва, розповсюдження та продажу книг, а також помітна еволюція старих та поява нових читацьких практик. Ці процеси мають дві складові: з одного боку – формування читацьких спільнот у загальних, неспеціалізованих соціальних мережах. Сюди відносимо читацькі групи у фейсбуці або канали книжкових блогерів у телеграмі, так само як і виокремлення Bookstagram та Booktok, як сегментів книжкового блогінгу, відповідно в соціальних мережах «Інстаграм» та «ТікТок». З іншого боку – має місце зростання впливу спеціалізованих читацьких соціальних мереж, наприклад, спільнот соціальної каталогізації на зразок «GoodReads» або «StoryGraph».

Ці технологічні зміни врешті визначають еволюцію комунікаційних, а отже, – і соціокультурних процесів, пов'язаних із книгою. Тут слід вказати, що українські фахівці напрацювали помітний блок досліджень, що розглядають промоцію книги і читання за посередництвом різних соціальних мереж. Ідеться про праці О. Політової, О. Ковальової, Ю. Шмиги, Т. Яценко, Т. Білушак, О. Радковець, А. Сімашової та інших. Водночас, попри досить високу активність наукового осмислення проблеми, можна зауважити, що в роботах названих авторів в основному досліджу-

ються або комунікаційні механізми в читацьких сегментах соціальних мереж, або стратегії видавництва чи продавців у них. Проаналізовані нами статті, як правило, піднімають питання популяризації читання, створення моди на читання, особливо серед молоді, відновлення інтересу до книги і читання. Досить ґрунтовно розглядаються шляхи формування «лояльного читача» з позиції виробників та дистриб'юторів: книжковий блогінг розглядається як політика стимулювання користувачів створювати контент, пов'язаний із придбанням, читанням, обговоренням книг. Дуже активно науковцями напрацьовується проблематика читацької активності та читацької культури підлітків через інструментарій соціальних мереж.

Водночас помітним є той факт, що поза увагою фахівців залишаються читацькі спільноти та читацькі практики за межами їх маркетингової чи дидактичної інструменталізації. Окремих досліджень, на нашу думку, потребує вивчення читацького ком'юніті саме як суб'єкта книжкової культури. Читацька критика, рейтингування, волонтерські ініціативи, пов'язані з книжковими спільнотами; читацькі практики на зразок «челенджів» (індивідуальні або групові «виклики» – завдання, що їх послідовно реалізують у читанні), «спільночитів» та близьких до них читацьких клубів, є свідченням трансформації особистих практик у групові, відтак – формування спільнот однодумців, комунікація у яких виходить за межі просто колективного читання та обговорення.

Саме цей «читацький переворот» – помітне зростання ролі читацьких спільнот, зміщення ієрархій у книжковій культурі (статус професійної критики, маркетингу, роль цифрового «самвидаву» та ін.) розглядаємо як надзвичайно перспективні напрями вивчення в обговорюваній тематиці. Поставлені питання вважаємо універсальними для явища книжкової культури загалом, але українська специфіка, на наше переконання, зумовлює особливий інтерес до таких досліджень. Ця особливість визначена декількома факторами. По-перше, треба зважати на те, що певні аспекти української книжкової галузі через низку чинників, серед яких і деструктивний вплив російського книговидання і культурної політики, мають інколи слабкий, а інколи навіть зачатковий рівень. Ідеться про слабку розвиненість книжкової інфраструктури загалом: донедавна – нерозвиненість культури і ринку перекладів (системна репрезентація української літератури за кордоном є очевидно недостатньою і донині); активність і видимість професійної літературної критики, а також її помітна репрезентація поряд із науково-популярними літературознавчими та книгознавчими студіями на рівні спеціалізованих видань, телепроектів і т.д.; недостатність і слабкість галузевих книжкових та вужчих жанрових

видань, сайтів, проєктів; потреба в нарощування авторитетних загальнолітературних та жанрових рейтингів і премій; функціонування українських спільнот читацьких відгуків і, що дуже важливо, – рейтингування; ініціативи і ресурси письменницької майстерності та професійної підтримки початківців у галузі літератури і книжкової культури; навіть не розвиток – формування інституту літературних агенцій. Власне, по всіх перелічених пунктах існує більше або менше ініціатив, але вони поки несистемні, дається взнаки брак ресурсів і, що дуже важливо, втрачений період 2000-х. Отже, є сенс розглядати навколочитову комунікацію в просторі соціальних мереж з точки зору компенсаційного фактора, коли така комунікація, хай і частково, жодним чином не відмінюючи потреби в повноцінній розгалуженій інфраструктурі книжкової культури, але бодай частково задовольняє запит на неї.

Озвучені думки спрямовують нас до ще одного блоку чинників впливу на книжкову культуру, цього разу – саме українських і головно політичних та соціальних: очевидно, що вплив війни на всі аспекти культурного життя сьогодні є надзвичайно важливим питанням для наукового осмислення як бібліотекознавцями, так і фахівцями різних напрямів сучасної гуманітаристики. Водночас цей воєнний аспект має і ретроспективну складову: саме культура дає змогу дивитися на нинішню війну Росії як на продовження тривалої імперської політики на поглинання і розчинення, апропріації, врешті – ламання і навіть нищення того в українській культурі, що так чи інакше не вдавалось інкорпорувати в імперський проєкт. Тож сьогодні йдеться про два взаємопов'язаних явища: виклик становлення новітньої української культури водночас із осмисленням посттоталітарної, постгеоцидної та постколоніальної природи українського суспільства як її творця (детальніше про це [15]).

Для осмислення сучасного розвитку української книжкової культури багато важить і розуміння її постколоніальної природи, і все ще нагальні деколонізаційні виклики. Так, ґрунтовної роботи як дівців культури, так і державних інституцій потребує позиціонування української книги у світі. Наведемо лише декілька прикладів, що унаочнюють цей запит. Це, зокрема, зусилля українських ентузіастів серед співробітників Бібліотеки Конгресу США, які, як визначає цей процес кореспондентка «Голосу Америки», «повертають національність багатьом українським авторам, яких намагалася привласнити Росія». У цитованому матеріалі йдеться про те, що донедавна «російським письменником» у каталогах бібліотеки значився навіть Іван Франко, письменник з австро-угорських українських земель, який не писав російською, не жив у Росії і не писав про неї художніх творів.

Зусилля із «деколонізації українських письменників, яких Росія намагалася записати до власної скарбниці», передбачають редагування україномовних записів у каталогах та актуалізацію географічних назв [16].

Аналогічним курйозом супроводжувалась інформація про те, що книга української поетки Галини Крук посіла перше місце за продажами на Amazon.com, щоправда віднесена вона була до рубрики «Russian and Soviet Poetry», попри те, що українські автори, чії книги представлені до продажу цим гігантом електронної комерції, зверталися з проханнями уточнити рубрикатор. Наведені приклади аж ніяк не є вичерпними й ілюструють лише деякі проблеми, пов'язані з позиціонуванням української книжкової культури в глобальному просторі.

Оцінюючи стан книжкової галузі, необхідно також постійно враховувати тиск виклику триваючої війни: і як чинника безпосереднього впливу, і як екзистенційного межового досвіду, що визначає всі культурні практики спільноти, цим досвідом об'єднаної (або розділеної).

Саме культурна сфера загалом і книжкова зокрема працює сьогодні із історичними паралелями – сприйняття як «нове Розстріляне Відродження» загибелі внаслідок російської агресії українських письменників і поетів (Володимира Вакуленка, Гліба Бабича, Вікторії Амеліної, Андрія Гудими, Максима Кривцова та багатьох інших авторів); або ж свідчення про розбомблені бібліотеки чи знищені окупантами українські книги і водночас – численні ініціативи зборів для бібліотек громад деокупованих та постраждалих від бойових дій територій; чи загальновідомою для всіх, залучених до книжкової сфери кризи друку видань через руйнування Харкова як важливого осередку українських видавництв та друкарень. Кожен із наведених кейсів цілком стихійно, на рівні суспільного сприйняття розглядається в контексті історичних злочинів проти української культури.

З іншого боку, важливим є згадане раніше екзистенційне переживання культурою і суспільством війни. Ця складова проблеми охоплює досить різні досвіди, наскрізним для яких є безпосередній вплив війни. У першу чергу тут ідеться про українську воєнну прозу – явище, започатковане ще у 2014 р. Тож сьогодні маємо помітний корпус текстів та імен – письменників, що пішли до війська, і військових, що звертаються до літературного осмислення свого досвіду. Водночас складовою цього корпусу стає новий мартиролог – відомі і невідомі втрати української культури і літератури зокрема [17].

Тут також ітиметься про породжені відчуттям загроженості явища культурного життя: книга та книгосфера (згадувані вище книжкові клуби, книгарні, що все частіше набувають статусу креативного простору, блогінг,

фестивалі тощо) як засіб ескапізму для читачів і спосіб заспокоєння, психологічного заякорення в позастресову буденність (відповідні репліки про роль читання неодноразово зустрічаються у навколосередовищних обговореннях соціальних мереж, та й, власне, неодноразово підтверджуються соціологією та опитуваннями).

Інший аспект впливу війни на практики читання – помітне зростання інтересу до української літератури – і класики, і менш відомих авторів, що не увійшли до канону, але сьогодні виявилися актуальними для перепрочитування. Тут показовими є близько десятка нових (започатковані від 2022 р.) серій української класики від практично всіх найбільших українських видавництв, причому на принципово новому поліграфічному та часто літературознавчому рівні, а також успішність цих серій: за даними різних джерел (Forbes Ukraine, Інститут Української книги, звіти книгарень та видавництв) можна стверджувати, що у 2022–2023 рр. попит на перевидання українських класиків зріс щонайменше удвічі. Попри те, що явище це є досить багатограним, одна із очевидних причин такого інтересу – пошук власних культурних коренів, відчуття належності до спільноти через спільне переживання, у тому числі й літературного досвіду.

Ці тенденції характерні не лише для читацького загалу, а й для професійної галузі загалом: підсумовуючи «книжковий 2023», видання «Читомо» [18] констатує його результати в ключі «стійкості та стрімкого розвитку» (нарощування видавничих портфелів більшості видавництв, відновлення основних літературних фестивалів і поява нових, відкриття близько 50 нових книгарень, започаткування нових літературних, книжкових та фахових премій). Цікавим видається висновок про нинішню тенденцію до «відновлення книжкової інфраструктури», деструкції якої були закладені ще на початку незалежності. Пояснення цій тенденції аналітики спеціалізованого видання вбачають у спробах бізнесу «масштабуватися, змінювати стратегії у бік “стійкості” – передбачати максимальну кількість можливостей для того, щоб вистояти за будь-яких сценаріїв». Таке трактування видається логічним, але зважаючи, що йдеться не тільки про бізнес (інфраструктуру через соціальні мережі активно вибудовують і читачі, і пов’язані із галуззю науковці та публіцисти), значно важливішим у цьому контексті вважаємо інше спостереження з цього ж матеріалу: відбувається деколонізація, надання голосу українським авторам та видимості українській літературі.

У підсумку можемо констатувати не просто важливі, а принципові зміни в суспільному сприйнятті: усвідомлення значення й символічного капіталу культурної сфери, потреба підтримати свою культуру і знайти

в ній підтримку, посилені резонуванням комунікації в соціальних медіа. Ці, на позір ліричні питання мають найближчим часом стати предметом досліджень культурологів, соціальних психологів і безпосередньо стосуються соціокультурних процесів та потребують фахового осмислення та вибудовування загалом культурної і бібліотечної діяльності, зокрема із врахуванням цих чинників.

До актуальних завдань досліджень слід також віднести такі напрями вивчення соціокультурних характеристик книжкової галузі на нинішньому етапі: сучасні особливості феномена авторства та письменництва як літературної діяльності; комунікаційну складову видавничих процесів, книжкової дистрибуції; різноманітні (інституційні та неформальні) читацькі практики; трансформації професійної літературної критики, просвітництва, осмислення текстів і літературних явищ та процесів. До того ж важливо окреслити місце і роль у соціокультурних процесах на сучасному етапі різних акторів книжкової галузі, а також визначити для подальших досліджень той комунікаційний інструментарій, що виробляється та активно застосовується в цій царині.

Список бібліографічних посилань

1. Огар Е. І. Соціокомунікативний підхід у сучасних книгоорієнтованих дослідженнях. *Наук. зап. (Укр. акад. друкарства)*. 2014. № 4. С. 160–165.
2. Ковальчук Г. І. Дослідження історії книжкової культури України. *Вісн. Нац. академії наук України*. 2016. № 4. С. 76–83.
3. Михайлова О. Книжкова культура в незалежній Україні. *Стратегічні пріоритети*. 2019. № 2. С. 60–67.
4. Антоник О. Книжкова культура як об'єкт книгознавчого дискурсу і міждисциплінарного діалогу. *Бібл. вісн.* 2019. № 1. С. 3–11.
5. Грипич С. Книжкова культура як складова сучасної духовної культури. *Вісн. Книжк. палати*. 2012. № 1. С. 44–47.
6. Галета О. Нова Словесність: українська література в антропологічній перспективі. Львів, 2023. 247 с.
7. Тягло К. Образ та статус новітньої української літератури: сприйняття молодих читачів. *Młodzież w Europie Środkowej i Wschodniej. Studia Socjologiczne*. 2015. Вип. 1 (3). С. 113–125.
8. Кушнарьова М. Феномен книги як суб'єкта спілкування: ренесансні практики в рефлексіях сучасності. *Укр. журн. з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2020. Вип. 6. С. 24–38. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.6.2020.218606>

9. Тягло К. Читацькі та мовні практики населення України 2012–2014 рр.: динаміка вікових і регіональних відмінностей. *Українське суспільство: соціологічний моніторинг*. 2014. №1. С. 503–511.
10. Гресько М. В. Стратегії популяризації дитячої літератури: вплив цифрових трансформацій на читацький досвід. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 4. С. 118–123. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2023.294090>
11. Каракоз. О. Традиційна і електронна книга крізь призму проблеми популяризації книги й читання. *Питання культурології*. 2019. № 35. С. 194–205. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.35.2019.188809>
12. Тягло К. Homo legens, або Людина читаюча: практики читання та Інтернет у ХХІ ст. *Вісн. ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Серія «Філософія. Філософські перипетії»*. 2012. № 992. С. 71–74.
13. Половинчак Ю. Конвергентні процеси в сучасному інфопросторі: трансформації текстів, практик, ієрархій. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2017. Вип. 46. С. 31–44.
14. Білоножко І. Право на мову: деколонізація українського книговидання. *Heinrich-Böll-Stiftung*. 5 трав. 2023. URL: <https://ua.boell.org/uk/2023/05/05/pravo-na-movu-dekolonizatsiya-ukrayinskoho-knyhovydannya> (дата звернення: 15.03.2024).
15. Половинчак Ю., Кушакова-Костицька Н. Національна ідентичність в інформаційну добу: еволюція поглядів в українському вимірі проблеми. *Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського*. 2023. Вип. 69. С. 9–25.
16. Твердохліб Г. Бібліотека Конгресу США зберігає культурну спадщину України і повертає національність українським авторам. *Радіо Свобода*. 17 берез. 2024. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-biblioteka-konhresu-ssha/32865360.html> (дата звернення: 25.03.2024).
17. Українські поети та письменники, які загинули під час повномасштабної війни. *Ukrainian People*. 5 берез. 2024. URL: <http://surl.li/tqvof> (дата звернення: 15.03.2024).
18. Книжковий 2023: Пів року без російських книжок, з новими книгарнями та в пошуках кадрів. *Читомо*. 29 груд. 2023. URL: <http://surl.li/tqslo> (дата звернення: 15.03.2024).

References

1. Ohar, E. I. (2014). Sotsiokomunikatyvnyi pidkhid u suchasnykh knyho-orientovanykh doslidzhenniakh [Socio-communicative approach in contemporary book oriented research]. *Naukovi zapysky (Ukrainska akademiya)*

drukarstva) – *Scientific Papers (Ukrainian Academy of Printing)*, 4(49), 160-165 [in Ukrainian].

2. Kovalchuk, H. I. (2016). Doslidzhennia istorii knyzhkovoï kultury Ukrainy [Study of the history of the book culture of Ukraine]. *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy – Herald of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 4, 76-83 [in Ukrainian].

3. Mykhailova O. (2019). Knyzhkova kultura v nezalezhnii Ukraini [Book culture in independent Ukraine: trends, challenges, perspectives]. *Stratehichni priorytety – Strategic Priorities*, 2, 60-67 [in Ukrainian].

4. Antonyk, O. (2019). Knyzhkova kultura yak ob'iekt knyhoznavechoho dyskursu i mizhdystsyplinarnoho dialohu [Book culture as an object of book science discourse and interdisciplinary dialogue]. *Bibliotechnyi visnyk – Library Journal*, 1, 3-11 [in Ukrainian].

5. Hrypych, S. (2012). Knyzhkova kultura yak skladova suchasnoi dukhovnoi kultury [Book culture as a component of modern spiritual culture]. *Visnyk Knyzhkovoï palaty – Bulletin of the Book Chamber*, 1, 44-47 [in Ukrainian].

6. Haleta, O. (2023) Nova Slovesnist: ukrainska literatura v antropolohichnii perspektyvi [New letters: Ukrainian literature in an anthropological perspective]. Lviv [in Ukrainian].

7. Tiahlo, K. (2015). Obraz ta status novitnoi ukrainskoi literatury: spryiniattia molodykh chytachiv [Image and status of modern Ukrainian literature: perception of young readers]. *Młodzież w Europie Środkowej i Wschodniej. Studia Socjologiczne*, 1(3), 113-125 [in Ukrainian].

8. Kushnareva, M. (2020). Fenomen knyhy yak subiekta spilkuвання: renesansni praktyky v refleksiakh suchasnosti [The phenomenon of the book as an intercommunication subject: Renaissance practices in modern reflections]. *Ukrainskyi zhurnal z bibliotekoznavstva ta informatsiinykh nauk – Ukrainian Journal on Library and Information Science*, 6, 24-38 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.31866/2616-7654.6.2020.218606>

9. Tiahlo, K. (2014). Chytatski ta movni praktyky naseleння Ukrainy 2012–2014 rr.: dynamika vikovykh i rehionalnykh vidminnosti [Reading and language practices of the population of Ukraine 2012–2014: dynamics of age and regional differences]. *Ukrainske suspilstvo: sotsiolohichniy monitorynh – Ukrainian Society: Monitoring of Social Changes*, 1, 503-511 [in Ukrainian].

10. Hresko, M. V. (2023). Stratehii populiaryzatsii dytiachoi literatury: vplyv tsyfrovyykh transformatsii na chytatskyi dosvid [Strategies for promotion of children's literature. Impact of digital transformations on reading experience]. *Bibliotekoznavstvo. Dokumentoznavstvo. Informolohiia – Library*

Science. Record Studies. Informology, 4, 118-123 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32461/2409-9805.4.2023.294090>

11. Karakoz, O. (2019). Tradytsiina i elektronna knyha kriz pryzmu problemy populiaryzatsii knyhy y chytannia [Traditional and e-book through the prism of the problem of popularization of books and reading]. *Pytannia kulturolohii – Issues in Cultural Studies*, 35, 194-205 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.31866/2410-1311.35.2019.188809>

12. Tiahlo, K. (2012). Homo legens, abo Liudyna chytaiucha: praktyky chytannia ta Internet u XXI stolitti [Homo legens, or Man reading: reading practices and the Internet in the 21 st century]. *Visnyk KhNU imeni V. N. Karazina. Seriiia “Filosofiiia. Filosofski perypetii” – Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University, Series “Philosophy. Philosophical Peripeteias”*, 992, 71-74 [in Ukrainian].

13. Polovynchak, Yu. (2017). Konverhentni protsesy v suchasnomu infopostori: transformatsii tekstiv, praktyk, iierarkhii [Convergent processes in modern information space: transformations of texts, practices, hierarchies]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 46, 31-44 [in Ukrainian].

14. Bilonozhko, I. (2023, May 5). Pravo na movu: dekolonizatsiia ukrainskoho knyhovydannia [The right to language: decolonization of Ukrainian book publishing]. *Heinrich-Böll-Stiftung* [in Ukrainian]. Retrieved March 15, 2024, from <https://ua.boell.org/uk/2023/05/05/pravo-na-movu-dekolonizatsiia-ukrayinskoho-knyhovydannia>

15. Polovynchak, Yu., Kushakova-Kostytska, N. (2023). Natsionalna identychnist v informatsiinu dobu: evoliutsiia pohliadiv v ukrainskomu vymiri problemy [National identity in the information age: evolution of views in the Ukrainian dimension of the problem]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy imeni V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, 69, 9-25 [in Ukrainian].

16. Tverdokhlib, H. (2024, March 17). Biblioteka Konhresu zberihaie kulturnu spadshchynu Ukrainy i povertaie natsionalnist ukrainskym avtoram [The Library of Congress preserves the cultural heritage of Ukraine and restores the nationality of Ukrainian authors]. *Radio Svoboda – Radio Freedom* [in Ukrainian]. Retrieved March 25, 2024, from www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-biblioteka-konhresu-ssha/32865360.html

17. Ukrainski poety ta pysmennyky, yaki zahynuly pid chas povnomashtabnoi viiny [Ukrainian poets and writers who died during the full-scale war]. (2024, March 5). *Ukrainian People* [in Ukrainian]. Retrieved March, 15, 2024, from <http://surl.li/tqvof>

18. Knyzhkovyi 2023: Piv roku bez rosiiskykh knyzhok, z novyvy knyhar-niamy ta v poshukakh kadriv [Book 2023: Half a year without Russian books, with new bookstores and in search of personnel. Let's read]. (2023, December 12). Chytomo [in Ukrainian]. Retrieved March 15, 2024, from <http://surl.li/tqsl0>
Стаття надійшла до редакції 29.03.2024.

Yulia Polovynchak,

Dr. Sci. (Social Communications),
Head of the National Law Library,
V. I. Vernadsky National Library of Ukraine
3 Holosiivskyi Ave., Kyiv 03039, Ukraine
e-mail: polovynchak.j@nas.gov.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4903-5434>

Socio-communication Aspects of Ukrainian Book Culture in the Era of Digital and Social Transformations: Current Trends, Challenges and Prospects

The article examines the modern characteristics of sociocultural aspects of book culture development. Information and communication factors and features of the social life of modern Ukrainian society are among them. The influencing factors are divided into two groups: those that correspond to world trends, and actually Ukrainian ones. The first group factors are: digitalization of the main phenomena and processes of book culture, cross-media and convergence of texts and publications; the growing influence of social networks and related changes in the nature of authorship and texts, the processes of book creation, publishing, distribution and sale; noticeable evolution of old and emergence of new reading practices. Among the specifically Ukrainian factors of influence, a combination of several phenomena is emphasized: the challenge of the formation of the latest Ukrainian culture simultaneously with reflection on post-totalitarian, post-genocide and post-colonial nature of very Ukrainian society which is creator of this culture, and the development of modern culture in conditions of genocidal war.

Areas and issues that require further understanding have been identified. Such are modern features of the phenomenon of authorship and writing as a literary activity; communication component of publishing processes, book distribution; various institutional and informal reading practices; transformation of professional literary criticism, enlightenment, understanding of texts and literary phenomena and processes. In addition, it is important to outline the place and role of various actors in the book sphere in the current stage of socio-cultural processes, as well as, for further research, to determine the communication toolkit that is produced and actively used in this field.

Keywords: book culture, book sphere, digital transformations, reading practices, book communities, social networks.